

catum est *Cherem* seu *Chorma*, vel, ut alii pronuntiant, *Horma*. Sic Jericho statuta est a Deo *cherem*, id est, anathema, ut omnino succendi et succidi deberet, Josue, VI, 17 et sequentibus.

Denique si erat ager, aurum, argentum, aut aliud

quidpiam inanimatum, Deo consecratur, sic ut non posset redire ad usum profanum: quæ consecratio quædam mortificatio erat; nam et hodieum possessiones ecclesiasticæ dicuntur amortizata.

DILUCIDATIO IN LIBRUM NUMERORUM.

Præfatio.

Quantum Pentateuchi librum Hebræi more sibi consueto ab initialibus verbis vocarunt *VAIEDABBER*, id est, *et locutus est*. LXX Interpretes græcè *ἀριθμῶς ἀριθμῶς* vocant, id est, numeros; unde et Latini librum *Numerorum* appellant, ideo scilicet, quia varias populi Israelitici numerationes recenset a primo statim sui exordio: continet alioquin historiam et gesta Moysis atque Hebræorum a secundo mense anni secundi egressus eorum ex Ægypto, usque ad finem pene vitæ Moysis, sive peregrinationis 40 annorum in deserto.

Sicut ergo primus Scripturæ liber *Genesis* appellatus est, ex eo quod nascentis mundi primordia in sui initio referat, etiamsi multa alia complectatur; ita hic liber, licet multa alia contineat, *Numerorum* dictus est, eo quod a censu et numeratione populi incipiat, et multoties hic Hebræi recenseantur; ut bellatores, cap. I: primogeniti et Levitæ, cap. III: ingressuri terram promissionis in ordine ad ejus divisionem cap. XXVI et XLII: mansiones seu castrametationes in deserto cap. XXXIII.

PARS QUARTA.

CAPUT PRIMUM.

Numerantur duodecim tribuum viri bellatores a vigesimo anno et supra, atque inveniuntur universim 605550.

QUESTIO PRIMA. — AN, ET QUOMODO DIFFERAT HÆC ENUMERATIO ISRAELITARUM AB EA QUÆ REFERTUR EXODI XXXVIII; ET OB QUÆM FINEM FACTA SIT.

Vers. 1: *Locutusque est Dominus ad Moysen*, id est, angelus vicem Dei gerens. *In deserto Sinai*: omnia enim quæ hic proferuntur a cap. I usque ad cap. X, 11, contigerunt in 12 mansione, quæ fuit in Sina; ut dictum est in cap. XIX Exodi.

In tabernaculo fæderis. Non ergo jam in monte, nec ad ostium tabernaculi (sicuti Exod XXXIII, 10), sed ex ipso sancto sanctorum cum Moysæ loquebatur

Palmare itaque hujus voluminis argumentum est historica descriptio peregrinationis Hebræorum per desertum, a monte Sinai usque ad Jordanem. Etenim eo sine recensentur Israelitæ et levitæ, ut in numeros, id est, ordines, turmas, et acies distributi, per modum castrorum et reipublicæ mobilis, per desertum tenderent. Varia nihilominus positiva Dei mandata, multæque leges tum ceremoniales tum judiciales hic passim intermixtæ leguntur vel in supplementum eorum, quæ in Levitico et Exodo minus plene deducta fuerant, vel ad iteratam inculcationem eorum quæ alibi præscripta sunt.

Quod vero liber *Numerorum* incipiat a primo die mensis secundi anni secundi egressionis ex Ægypto, uno scilicet mense post erectum tabernaculum, colligitur ex cap. I. Quod autem pertingat usque ad diem primum mensis undecimi anni quadragesimi peregrinationis (a quo incipit liber *Deuteronomii*) patet ex cap. I, 5 ipsius libri *Deut.*, adeoque liber *Numerorum* continet historiam 58 annorum, et 9 mensium.

Dominus, puta de propitiatorio; ut patet cap. VII, 1, ult. Promiserat enim Deus, se post tabernaculi erectionem, de arca seu propitiatorio Moysi locuturum in sancto sanctorum, pertinebatque hoc ad conciliandam tabernaculo majorem auctoritatem et reverentiam, si videret populus Deum deinceps non minus Moysi in tabernaculo loqui, quam ei ante loqui consueverat in ipso monte Sinai, in quo ipsi tot stupenda divinæ majestatis prodigia et signa viderant.

ÿ. 2: *Tollite summam universæ congregationis filiorum Israel*. In hebræo habetur *seu et ros*, quod significat tollite caput, id est numerate capita universi cœtus Israel.

LXX Interpretes vertunt: *tollite* (seu accipite) imperium, seu ditionem et latitudinem populi; hoc est, numerate populum, ut videatis quousque se extendant imperium ejus et vires: nam in numero et mul-

titudine populi consistit ac terminatur populi imperium, iudicio et robur.

R. et dico: Hæc est secunda enumeratio populi in deserto facta, estque diversa ab illa, de qua Exodi XXXVIII, 25.

Prob. Quia illa, quæ in Exodo describitur, contigit ante ædificationem tabernaculi, et facta est ut omnes ad fabricam tabernaculi contribuerent, adeoque contigit anno primo egressionis ex Ægypto: hæc vero anno secundo mense secundo, ad castrorum dispositionem. Cum enim castra Hebræorum brevi movenda essent ex Sina, facta est hæc enumeratio ad bellatorum aciem melius et ordinatius instruendam.

Deinde in prima enumeratione habita est ratio solius numeri generatim, in secunda vero facta est per cognationes et domos suas, et familias, imo singuli per nomina recensiti sunt, ut census et numerus multitudinis cujusque tribus certo et exacte constaret ad hoc, ut apta et ordinata fieret tribuum omnium in castris circa tabernaculum, jam recenter erectum, dispositio et distributio.

Dices, in utraque numeratione computatur æqualis numerus, scilicet 605,550. Atqui tamen propter adorationem vituli cæsa erant 25,000, Exod. XXXII, 28: ergo non videtur esse diversa, sed eadem enumeratio.

Respondet Abulensis, quod cum a 20 annis numerarentur, multi potuerint esse in prima numeratione, qui non compleverant 20 annos, et postea in secunda jam compleverant: cum enim, inquit, essent octo menses intermedii, sic satis contingeret toto fuisse subrogatos ad numerum, quot gladio perierunt.

Similiter dicit a Lapide, licet inter utrumque censum cæsa sint 25000 ob adoratum vitulum aureum; tamen alii totidem eorum loco subintrarunt, qui videlicet paucis hinc mensibus annum 20 compleverant, Eandem solutionem assignat Marius cum aliis.

Sed non advertunt, inquit Jansenius, numerationem primam contigisse aliquot mensibus post cæsa 25000. Cæsa enim sunt statim a primo descensu Moysis ex monte, ut patet Exodi XXXII, 28: numeratio autem illa facta est cap. XXXVIII post veniam impetratam, cum construendum esset tabernaculum: et sic evanescit difficultas.

ÿ. 5. *A vigesimo anno et supra*; quia nempe illa ætas incipit esse bellis apta. Unde S. P. Aug. Q. 2 in Num. ait: *Ne parvuli etiam computarentur, adjunctum est a VIGINTI ANNIS ET SUPRA. Rursus ne imbellis ætas senectutis numeraretur, additum est OMNIS QUI PROCEdit IN VIRTUTE*, seu ut habet nostra Vulgata: *Omnium virorum fortium*. Atque hoc est, quod cum Aug. passim docent interpretes contra Abulensem, qui existimat omnes omnino, qui essent supra 20 annos, fuisse computatos.

Ratio assignari solet, quod omnes et soli illi hic numerentur qui poterant ad bella procedere; ut patet ex enumeratione singularum tribuum. Ætas autem bellis apta, ut communiter determinant auctores,

durat ab anno 20 usque ad 60: et quamvis sæpe diutius (ut patet in Caleb Josue XIV, 11) verisimile tamen est, annum usque sexagesimum duntaxat numerationem processisse.

QUESTIO II. — QUALES FUERINT PRINCIPES TRIBUUM, ET CUR MOYSI FUERINT ADJUNCTI.

Vers. 4: *Eruntque vobiscum principes tribuum*. Hi sunt qui recta linea primogenitorum descenderant ab ipsis tribuum capitibus, sive ex ipsis patriarchis, v. g. Juda, Ruben, Simeone, etc.

Si vero alii quidam ex eisdem patriarchis descenderent per lineam secundo aut tertio, aut ulterius genitorum; hi poterant esse capita cognationis seu familiarum, vel domorum, non tamen principes tribuum.

Excipiuntur hic principes levitarum: hi enim non erant semper primogeniti; ut patet ex eo, quod Elisaphan princeps Caathitarum patrem habuerit Oziel, minimum natu filiorum Caath Levi; ut liquet ex cap. III, 29 et 50.

Principes illi assignantur Moysi partim ut ei auxilio sint in hac enumeratione, partim ut in negotiis ei adsint consilio, partim ut executioni mandent, si quid a Deo præcipiatur. Unde ÿ. 16, ubi legitur: *Hi nobilissimi principes*, in hebræo dicitur: *Vocati congregationis*, quia scilicet a Moysæ evocati et selecti erant, ut essent principes tribuum, et ab ipso vocari solebant ad concilium, quando de communi populi et tribuum bono tractabatur.

P. quo sensu dicatur ÿ. 47, quod levitæ in tribu familiarum suarum non sint numerati cum cæteris Israelitis.

R. Id non ideo dici quod levitæ ad bellum procedere et pugnare vetitum esset, sed quia a militia erant exempti. Non itaque arcebantur a militia, si vel necessitas postularet, vel sponte militare vellent: sed cogi non poterant.

Patet tum ex bello a Phinees gesto, infra cap. XXXI, tum ex eo quod Machabæi sacerdotes, et qui deinceps fuerunt pontifices ac belli duces, plurima bella gesserint.

Et sane sacerdotes V. Legis cum cruenta tractarent sacrificia, non ita debebant a bello et sanguinis effusione abstinere, sicuti nostri, qui sacrificium tractant incruentum.

Ratio autem cur levitæ in ea numeratione, qua fiebat ad bellandum, non sint numerati, hæc est, quod Deus eos dedicatos esse voluerit ad militiam aliam et sacriorem, nempe ad custodiendum et curandum tabernaculum, et ministeria ejus; ut patet ex ÿ. 50, ubi jubentur sua castra metari per gyrum tabernaculi, ut curam habeant vasorum ejus, et omnium quæ ad ceremonias pertinent.

CAPUT II.

Disponit Deus ordinem castrorum duodecim tribuum Israel circa tabernaculum in quatuor acies per quatuor mundi plagas.

QUÆSTIO UNICA.—QUÆ TRIBUS MILITARENT SUB QUOLIBET VEXILLO.

Quoad ordinem castrorum, mandat Deus *ŷ. 2*: *Singuli per turmas, signa, atque vexilla et domos cognationum suarum castrametabuntur*, id est, signent castra non promiscue, et indifferenter, ubi sors tulerit, sed (ut insinuat in hebræo) *super*, id est iuxta, *vexillum suum, in signis domuum suarum*, id est tribuum suarum: quo videtur significari singulas familias, vel certe singulas tribus habuisse signum suum, quod singuli de tribu illa sequerentur, sive in proficiscendo, sive in confligendo.

Præter illud signum, cuique tribui proprium, videntur singulæ ternæ tribus habuisse vexillum aliquod commune, et quasi archiducalæ, quod præferebatur tribui principali, et a duabus reliquis sibi conjunctis, observabatur: sic v. g. in parte orientali, quæ erat anterior tabernaculi pars, eaque dignissima, in medio expansum erat vexillum Judæ, cui tribui tum hic, tum alibi semper primus locus defertur, tanquam nobilissimæ, utpote cui jus primogenituræ, quoad regnum et imperium, a patriarcha Jacob collatum erat, et ex qua Messias nasci debebat.

Ad latus dextrum tribus Judæ, sub eodem ejus vexillo, castrametabatur Issachar, ad sinistram Zabulon. Ad meridianum tabernaculi latus in medio erat tribus Ruben cum suo vexillo, sub quo ad utrumque ejus latus erant Simeon et Gad. Ad plagam occidentalem erat vexillum Ephraim cum tribu sua, habens a dextris tribum Manasse, et a sinistris tribum Benjamin. Ad septentrionalem plagam erat vexillum tribus Dan cum eadem tribu, et ad ejus utrumque latera Aser et Nephtali.

Illud quoque notandum, quod de vexillis horum castrorum tradunt Hebræi, quos sequitur Andreas Masius in cap. VI Josue, Villalpendus et alii passim in hunc locum Numerorum. Tradunt itaque quatuor illas tribus (quas ex præsentis Scripturæ loco constat fuisse principales) scilicet Judæ, Ruben, Ephraim, Dan habuisse sua quæque insignia in vexillis depicta.

Tribus ergo Juda, inquit, habebat pro insigni *Leonem*; illi siquidem Jacob Judam comparaverat Gen. XLIX, 9. Ferebat autem effigiem illam in vexillo viridi, eo quod nomen Judæ in rationali pontificis insculptum esset smaragdo. Tribus Ruben præferebat effigiem *hominis* cum mandragoris, quas ad matrem attulerat Ruben Gen. XXX, 14, ut dicit Masius, seu potius exhibebat *humanum caput*, quia naturæ ordine Ruben erat primogenitus, et caput familiæ (inquit alii) in vexillo rubro, quia nomen ejus erat sardio insculptum. Tribus Ephraim præferebat *bovem*, aut *caput vituli*, quia per visionem boum Joseph fuerat erectus ad principatum: unde et pulchritudo Joseph, Deut. XXXIII, 17, vocatur *pulchritudo primogeniti tauri*. Vexillum erat aureum, quia nomen ejus chrysolitho erat insculptum.

Tribus Dan exhibebat in vexillo *aquilam* quæ unguibus arreptum gestabat serpentem; quia Jacob filium suum Dan comparaverat colubro et cerasti. Co-

lorem vexilli ponunt mixtum ex albo et rubro, quia talem dicunt esse colorem jaspidis, cui nomen Dan inscriptum erat, ut aiunt. Sed neque Dan insculptus erat jaspidi, sed carbunculo, qui ardentis coloris est, neque jaspides sunt albi et rubri, sed virides, ait A Lapide.

Hæc si vera sint, inquit Marius, non in Cherubinis tantum, sed etiam in judaicis castris expressa habemus quatuor illa Ezechielis animalia, hominem, leonem, vitulum et aquilam, quibus allegorice significabatur tabernaculum, id est Ecclesiam Christi, inter quatuor hæc vexilla sitam, per quatuor Evangelistas ad omnes mundi plagas devehendam, ac diffundendam.

Præfata expositio præcipuis placet interpretibus; quanquam dicat Menochius, hæc de re nihil certo constare, et sese credere esse hebræorum rabbinorum figmentum.

CAPUT III.

Levitas loco primogenitorum totius Israelis deposcit Deus, et cultui suo mancipat, eosque numerari jubet, ut eis distincta officia partiatur. Numerantur etiam aliarum tribuum primogeniti facta compensatione pecuniaria pro eis, qui numerum Levitarum excedunt.

QUÆSTIO I.—AN PER CUSTODIAS, LEVITIS PRÆCEPTAS, CONGRUE INTELLIGANTUR VIGILIE NOCTURNE.

Circa id quod habetur *ŷ. 4*: *Hæc sunt generationes Aaron et Moysi*, nota quod metonymice ponatur actio pro suo effectu, scilicet generatio pro iis, qui ea mediante sunt geniti. Proponuntur autem, et nominatim recensentur filii Aaronis, quia apud eos solos mansurum erat sacerdotium, tam inferius, quam summum. Filii autem Moysis tantummodo numerantur generatim, quatenus ipse cum familia sua, *ŷ. 27*, comprehenditur sub Amramitis. Amram enim filius Caath, nepos Levi, erat pater Moysis, ad cujus posteros non transivit sacerdotium, sed filii ejus inter levitas inferioris ordinis computati sunt tanquam ministri sacerdotum.

ŷ. 6: *Applica tribum Levi, et fac stare in conspectu Aaron sacerdotis*. Hæc levitarum separatio, jussu Dei facta, est eorum vocatio et electio ad ministerium tabernaculi, et obsequium sacerdotum.

Ut ministrent et excubent, id est, ut ministrent Aaroni: cum enim ipse esset princeps sacrorum, ejus custodiæ committebantur omnia, quæ erant in tabernaculo.

ŷ. 7: *Et observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis*, id est quidquid pertinet ad cultum Dei, quam tota multitudo colit. Unde subjungitur: *Coram tabernaculo testimonii, et custodiant vasa tabernaculi*.

LXX et textus hebraicus vocant illos custodias totius populi, quia omnes erant partes reipublicæ, et quilibet pro suo virili sacra tueri, etiam suorum laterum subjecto debebat, si quis illa temerare ausus fuisset, inquit Menochius.

R. Et dico: Non incongruè per custodias intelli-

guntur vigilie nocturnæ, quas levitæ jubebantur agere circa tabernaculum.

Prob. ex S. P. Aug. qui hanc resolutionem tradit, eamque ex Scriptura confirmat Q. 4. in Num. ita scribens: *Quas « phylacas » Græcus dixit, has nostri Interpretes, alii « custodias, » alii « excubias » interpretati sunt. Sed miror nisi vigilie melius dicantur, quæ solent in castris ternarum horarum observationem habere: unde scriptum est (Matth. XIV, 25) « quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare, » hoc est post nonam horam noctis, post tres videlicet vigiltas.*

Rationem præfati præcepti assignat Aug. subjungens: *Ne putarent [levitæ] ab observandis vigilis, quæ proprie in castris observari solent, propter honorem, quo serviebant tabernaculo (se) immunes esse debere, cum et ipsos oporteret propter opera tabernaculi non minus vicissim observare vigilias, quæ observarentur in aliis circumquaque castris filiorum Israel.*

Unde dicitur *ŷ. 25*: *Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis*: non quod illi levitæ excubarent actu in ipso tabernaculo, sed in tabernaculo hic idem est quod super tabernaculum, et res tabernaculi, quæ singulis levitarum familiis diversis, diversæ commissæ erant.

Hinc ulterius interpres latinus custodes tabernaculi, *ŷ. 32*, vocat *excubitores custodiæ sanctuarii*.

Nota tamen quod hic per custodias et excubias non intelligatur solus actus excubandi, sed insuper officium et onus curandi ut omnis supellex tabernaculi bene custodiretur; neque id solum cum erectum staret tabernaculum, sed etiam cum in itinere deportandum esset; itemque cum dissolvendum, rursusque cum figendum esset: ita ut singulis levitarum familiis incumberet rationem reddere instrumentorum, ac partium tabernaculi, quæ jussu Dei cuique hoc cap. custodiendæ committuntur.

QUÆSTIO II.—DE NUMERATIONE LEVITARUM.

Vers. 12: *Ego tuli levitas (id est ferre decrevi, et jam reipsa tollam mihi levitas) a filiis Israel pro omni primogenito*. Hanc tribum ad sacerdotium præcipue Deus assumit ob zelum, quo tribus hæc ultia est injuriam Dei, occidendo adoratores vituli aurei, Exod. XXXII: quo facto consecravit manus suas Deo, usque adeo, ut neque parentum, ut neque filiorum habuerit rationem; ut indicatur Deut. XXXIII. Hinc in remunerationem illius pietatis, tradidit ei Deus sacerdotium, quod Ruben, tanquam primogenito, ob incestum cum Bala concubina patris, ademptum est.

ŷ. 15: *Meum est enim omne primogenitum*, non tantum creatione, et consecratione, sed proprie redemptione, et liberatione, qua primogenitos Israelis liberavi ab angelo percussente primogenita Ægyptiorum. Hac de causa

Sanctificavi mihi (id est sanctificari, offerri, et se parari volo) quidquid primum nascitur in Israel, ut de eo disponam in usum tabernaculi mei.

ŷ. 15: *Numerata filios Levi ab uno mense, et supra*. Queritur quare numerarentur ab uno mense et supra, cum in ea ætate constituti, apti esse non possent ad levitica ministeria. Sed ratio est, quia primogenita Israel offerri debebant in ea ætate: levitæ autem commutabantur pro primogenitis, et proinde ab eadem ætate computandi erant.

Numerantur quidem levitæ cap. IV, 2, ab anno 50 usque ad 50, qui ubi aptantur, ut portent tabernaculum ejusque vasa. Cap. autem VIII numerantur ab anno 25, quia ibi non de portatione, sed de aliis ministeriis agitur, in quibus juniores senioribus subservebant.

Postmodum David I Paralip. XXIII, 27 jussit eos numerari a vigesimo anno, eo quod, ob constantem templi in uno loco mansionem, deinceps futura erant onera minus gravia.

Hic vero numerantur ab uno mense, et supra, ut hac ratione major haberetur numerus, qui pene responderet numero primogenitorum Israel, quibus Levitæ a Deo subrogabantur.

Alia autem hic nascitur quæstio quomodo dicatur *ŷ. 59*: *Omnes levitæ... fuerunt viginti duo millia*, et ob eam causam primogeniti filiorum Israel, qui hunc numerum excesserunt (nempe ad 275, ut habetur *ŷ. 45*) redimi debuerint pretio, scilicet quinque siclis in singula capita computatis, cum summæ familiarum leviticarum simul collectæ revera efficiant 22000, et 500. Nam juxta *ŷ. 21* Gersonitæ erant 7500, juxta *ŷ. 28* Caathitæ erant 8600, et juxta *ŷ. 53* erant Meraritæ 6200: quæ simul conflata efficiunt numerum 22500: cur ergo hic *ŷ. 59* omittuntur 500: et cur *ŷ. 45* et 46 dicuntur primogenita filiorum Israel superasse levitas ducentis septuaginta tribus, cum potius superarentur a levitis ad 27.

R. Et dico: Genuina ratio, ob quam hic tantum numerentur 22000 Levitarum, cum tamen revera fuerint 500 plures, hæc est: quod hic exprimentur soli levitæ, qui Deo in locum primogenitorum erant dandi, adeoque 500 illi levitæ qui omittuntur, erant totidem in sua tribu primogeniti, qui, ut tales alios redimere non poterant, sed ipsimet redimi debuissent, nisi, tanquam levitæ, Dei servitio adstricti fuissent.

Detractis ergo his trecentis levitarum primogenitis (qui jure suo jam erant Deo dicati, nec poterant ei dari tanquam pretium redemptionis primogenitorum suorum) reliqui levitæ commutabantur pro primogenitis aliarum tribuum, et sic remanebant 275 pretio redimendi. Ita hanc difficultatem solvunt Abulensis, Tirinus, Lyranus, Dionys. Carthus. alique insignes interpretes: atque hanc solutionem videtur suggerere S. P. Aug. Q. VI in Num. dum dicit: *De universo quippe populo, et de universis pecoribus data est portio Deo pro primogenitis, et hæc portio erant levitæ, et pecora eorum. Jam si quid genuisset (utique primogeniti) Dei erat: non poterat hoc tanquam a populo dari, quod jam alienum erat.*

Numerantur levitæ ab anno ætatis trigesimo, et inveniantur 8580. quibus committitur portanda suppellex tabernaculi, quando movenda sunt castra; et Caathitis quidem assignantur arca, mensa, candelabrum, et utrumque altare: Gersonitis vela et cortinæ: Merariis autem tabulæ, bases, et columnæ.

QUÆSTIO UNICA.—AN SUPRA MENSAM PROPOSITIONIS DEUS MANDAVIT SEMPER PANES ESSE, ETIAM CUM PORTARETUR PER DESERTUM.

Postquam Deus, quoad mensam propositionis, dum deferenda erat, *ÿ. 7* præceperat ut involveretur pallio hyacinthino, et ponerentur cum ea thuribula, et mortariola, cyathi, et crateres, adjunxit: *Panes semper in ea erunt.*

Jansenius id intelligit, cum ad quietem terræ promissionis venissent Hebræi, ubi rite culturi erant Dominum, et has ceremonias servaturi. Similiter Abulensis Q. XI conatur ostendere quod hoc præceptum non videatur eos obligasse nisi in terra promissionis.

Verum contrarium videtur verius, inquit A Lapide: loquitur enim hic Moyses de eo, quod in deserto faciendum erat, cum movenda essent castra, et suppellex tabernaculi. Sic pariter asserunt Marius, Menochius, et alii: atque hæc est opinio S. P. Aug. Q. VII in Num. ubi ita scribit: *Cum præciperet de tollenda mensa, jussit cum illa et panes tolli.*

Prob. hæc S. patris opinio ex eo, quod in Textu sacro videantur expresse addita hæc verba: *Panes semper in ea erunt*, ad tollendum omne dubium. Potuissent enim levitæ existimare quod non deberent semper esse panes super mensam: nam quantum Deus mandasset Levit. XXIV, ut semper essent panes in conspectu ejus super mensam; tamen nisi novum mandatum hic accessisset, illud videretur intelligendum cum esset mensa in tabernaculo in conspectu Dei.

Obj. I, cum Jansenio: sicut in deserto non offerantur sacrificia, in festis aut sabbatis (ut satis clare dicitur Amos V, 25, et Act. VII, 42: *Numquid victimas et hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel?*), etiamsi illa sacrificia essent præscripta; ita nec offerantur panes, quod erat genus quoddam oblationis seu sacrificii, neque thus, aut vinum, quod adjungi solebat: illa enim omnia deerant in deserto, ut conqueruntur infra cap. XXI, 5: *Deest panis, non sunt aquæ.*

R. Locum prophetæ, et Act. intelligi debere de sacrificio cruento, et stricte dicto: quoad panes autem propositionis, aliquid speciale hic occurrit: cum enim per oblationem eorum duodecim tribus publice significarent se a Deo continue sustentari, decebat ut ista oblatio nunquam intermitteretur ab illis, quos Deus alere non intermittebat.

Querela vero, aut murmuratio illorum, ita intelligi potest, ut non essent panes pro exercitu tam

numero, quamvis essent sufficientes ad cultum divinum.

Inst. I. Undenam potuissent per desertum habere farinam, cum castra eorum distarent a populis, et præsertim cum populi aliqui ipsos timerent, alii illos execrarentur? Unde Idumæi, infra cap. XX, 20, nec transitum voluerunt ipsis concedere, nec cibaria vendere.

R. Quod potuerint aliquam habere vel ex illa, quam secum tulerant ex Ægypto, vel potius ex proxima regione Madian, in qua habitabat Jethro socer Moysis: nam in consecratione sacerdotum, facta in mansionem montis Sinai, offerbantur quotidie panes diversi generis, ut patet Exod. XXIX, et Levit. VIII. Tunc ergo; quando inde recesserunt, potuerunt illos panes simul convolvere cum mensa, et per desertum deportare; nam panes azymi multis annis sine corruptione perdurant.

Inst. II, cum Jansenio: Multis annis manserunt in locis prorsus inhabitatis, ab omnibus gentibus separati: ergo non semper potuerunt habere farinam ad conficiendos panes propositionis.

R. Tum ad providentiam Dei, tum ad curam sacerdotum pertinuisse, ne farina (quæ ad hoc in tam magna quantitate non requirebatur) unquam deficeret sicut ad ipsorum curam pertinuit, ne ignis sacer unquam extingueretur. Præterea quidni dici queat, illos potuisse per totum desertum servare illos panes, quos obtulerant in mansionem montis Sinai?

Obj. II, cum Abulensi: nullum præceptum erat Judæis magis necessarium ad observandum, quam præceptum de circumcisione, quia erat fundamentum totius status, et imponebatur pro omissione illius magna poena Gen. XVII. Atqui tamen non fuit observatum in deserto, nam tempore 40 annorum nemo circumcisus est, ut patet ex cap. V Josue: ergo a fortiori non servabatur præceptum illud de ponendis panibus super mensam.

R. Dato quod præceptum circumcisionis toto tempore peregrinationis in deserto nunquam obligaverit, neg. conseq. Disparitas est, quod cum profectio Israelitarum semper esset eis incerta, et ex solo Dei nutu penderet, circumcisio tunc commode observari non potuerit, cum sic ad aliquot dies ab itinere fuissent præpediti: simile autem nihil hic occurrit de positione panum super mensam.

Inst. I. Si obligaverit propositio panum, ergo etiam dici poterit quod obligaverit oblatio sacrificiorum, et crematio thymiamatis; quia ista æqualiter erant ceremonialia: atqui certum est quod illa non fuerint observata in toto deserto; nam post egressum ex Sina deinceps non sacrificarunt Hebræi victimas ullas in deserto: ergo nec facta fuit propositio panum.

R. Diversitatem peti ex voluntate Dei, qui, ut ex dictis patet, eos videtur hic etiam obligasse ad positionem panum, in recognitionem perpetuæ alimentacionis duodecim tribuum: alioquin ceremonialia,

secluso casu exceptionis, non obligasse nisi post introitum in terram promissionis, colligitur tum Exod. XIII, tum Deut. XII.

Inst. II. Quomodo ergo mutabantur panes, per singula sabbata coram Domino, ut præcipitur Levit. XXIV?

R. Judæos obligari non potuisse ad impossibile: proinde vel mutatos fuisse ubi fieri poterat, vel veteres ad tempus relictos, dum tamen sine panibus mensa non relinqueretur, inquit S. P. Aug. Q. supra citatâ

CAP. V. VI.

Decernit Deus quædam, obligationem restitutionis concernentia, et sancit legem zelotypiæ: instituit nazareatum, et præscribit formam qua sacerdotes Aaronici benedicant populo.

QUÆSTIO I.—QUOMODO PRO PECCATO INJUSTITIE HIC PRÆSCRIBATUR RESTITUTIO SUMMÆ CAPITALIS, ET QUINTE INSUPER PARTIS.

Cap. V, 6. *Vir, sive mulier, cum fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere: non quælibet omnino delicta, sed hic ea peccata intelligenda sunt (injustitiæ) quorum in his rebus perpetratio est, quæ pecunia restitui possunt*, inquit, S. P. Aug. Q. IX in Num.: *Non enim aliter diceret (ÿ. 7) quo modo restituenda sint, nisi damna pecuniaria fuissent.*

ÿ. 7: *Et reddent ipsum caput* (id est ipsam sortem, seu quantitatem rei ablatae. In hebraico dicitur: *Reddent ipsum delictum in capite suo*) *quintamque partem desuper ei, in quem peccaverunt.* Vide Levit. VI, 5, ubi idem casus proponitur.

Porro quia nec sors, sive summa capitalis, cognoscitur, nec quinta ejus pars æstimari poterat, sine speciali confessione peccati, et quantitatis, hinc evidenter videtur probari, quod Judæi non solum in genere confiterentur coram sacerdote, se peccasse, sed quod speciatim etiam debuissent exprimere quantitatem damni.

Quia vero hic ÿ. 6 in hoc casu speciatim additur: *si per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini*: colligi solet, damna et injurias studio, ac destinata malitia illatas his legibus non contineri; ut sunt furta voluntaria, et prædeliberata: nam de commissis ex industria, præscribuntur aliæ leges Exod. XXII.

Atque ita solvitur difficultas, quam sibi proponit S. P. Aug. Q. X, scilicet quomodo hic peccato injustitiæ satisfiat restituendo summam capitalem, et quintam ejus partem, cum Exod. XXII pro uno bove ablato præcipiantur restitui quinque, et quatuor oves pro una ove. *Fieri enim potest*, inquit, S. doctor, *ut parum attendendo, per negligentiam trahatur homo in rem suam quod ideo peccatum est, quia si diligenter attendetur, non admitteretur. Et hæc voluit capite, et quinta restitui, non sicut furta mulctari.*

Addit Aug.: *Nam si furta et fraudes hic intellexerimus quæ non per ignorantiam negligentiam, sed fraudandi*

animo committuntur... ideo qui fecit, non reddat duplum, quia non deprehenditur vel convincitur, sed ignorantibus a quo factum sit, vel utrum factum sit, ipse annuntiat delictum suum.

ÿ. 8. *Sin autem non fuerit, qui recipiat, id est, sive dominus rei ablatae, sive hæres, sive propinquus, ut exprimitur LXX, et textus hebraicus, dabunt Domino, et erit sacerdotis, in sustentationem, scilicet quia sacerdos est vicarius, et quasi hæres Dei.*

Itaque similia non offerebantur Deo in sacrificium aut in ejus cultum: quia hoc fuisset indecens, et contra illud Pr ov. III, 9, *Honora Dominum de tua substantia.* Recte proinde ait Aug. Q. IX: *Utique intelligitur tunc Domino reddendum quod sit sacerdotis, si homo iste non supervit, qui damnum passus est, nec proximus ejus, quem puto hæredem intelligi voluisse... Domino restituetur, ne impunitum remaneat quod admissum est, quod tamen non cedat in sacrificium, sed sit sacerdotis.*

Hinc patet fieri debere restitutionem, etiamsi non inveniatur ille, qui damnificatus est, vel hæres ejus; tunc enim vel in usum ecclesiæ converti debet, vel in usum pauperum, et pias causas impendi.

QUÆSTIO II.—QUENAM CEREMONIE ADHIBERENTUR, DUM MARITI UXORES, DE ADULTERIO SUSPECTAS, EXPLORABANT PER AQUAS MALEDICTAS.

Cap. V, 12: *Vir, cujus uxor erraverit.* In hebræo habetur: *Declinaverit*, scilicet ad alium virum per adulterium.

Præscribitur hic a Deo modus explorandi adulterium, et adjicitur ejus ritui statum ac stabile miraculum declarandi veritatem: idque ad hoc, ne si factum, quod suspicabantur zelotypi mariti, probari non posset, uxores suas occiderent. Eadem de causa eisdem, utpote durae cervicis hominibus, permissus est libellus repudii.

Simili modo apud christianos olim, mulieres de adulterio suspectæ se purgabant tangendo ferrum candens, quæ probatio, cum a Deo non esset instituta, ideoque esset Dei tentatio, jure a sacris canonibus repudiata est.

Unde si ritus iste, de quo hic agitur, non fuisset ab ipso Deo institutus, modus iste explorandi vel fuisset illicitus, et aperta Dei tentatio: cujusmodi censeri debet modus explorandi vel veneficæ, vel alia occulta crimina, per immersionem in aquas, per transitum per ignem, etc., similia enim vitio tentationis Dei non carent; et eum promissione divina de manifestanda veritate destituantur, errori et injustitiæ non raro sunt obnoxia.

Ritus autem, et ordo explorandi erat hujusmodi: maritus zelotypus uxorem Jerosolymis, vel ubicunque tabernaculum erat, sisti curabat ad ostium atrii: unde dicitur ÿ. 15: *Adducet eam ad sacerdotem, et offeret pro ea decimam partem sati farinæ hordeaceæ.* In hoc sacrificio, quia non offerebatur pro peccato auferendo, sed deprehendendo (ut notavit Theod. Q. X) omnia spirant vilitatem: hinc non sumitur simila,